

ANALIZA JURIDICO-PENALĂ A INFRAȚIUNII DE TRAFIC DE FIINȚE UMANE

Vitalie BUDECI, doctor în drept, lector universitar (ORCID: 0000-0003-2017-8167)

Olesea RUSU, master în drept

LEGAL-CRIMINAL ANALYSIS OF THE CRIME OF TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS

Every year, millions of people around the world fall victim to human trafficking. The Republic of Moldova is no exception to this phenomenon. Thus, the approached problem is of both theoretical and practical interest. In this article we will analyze the history of the appearance of the institution of trafficking in human beings, the notion of this institution, will perform the legal-criminal analysis of the crime of trafficking in human beings. Finally, the authors will come to conclusions and recommendations to combat this phenomenon

Keywords: *trafficking, exploitation, recruitment, transportation, transfer, shelter, freedom, consent, violence, abuse, vulnerability.*

În întreaga lume anual milioane de oameni devin victime a traficului de ființe umane. Republica Moldova nu este o excepție împotriva acestui fenomen. Astfel, problema abordată prezintă interes atât teoretic cât și practic. În acest articol va fi analizat istoricul apariției instituției traficului de ființe umane, noțiunea acestei instituții, se va efectua analiza juridico-penală a componentei de infracțiune de trafic de ființe umane. În final autorii vor veni cu concluzii și recomandări în vederea combaterii acestui fenomen

Cuvinte-cheie: *trafic, exploatare, recrutare, transportare, transferul, adăpostire, libertate, consimțământ, violență, abuz, vulnerabilitate.*

Anual, milioane de oameni din întreaga lume devin victime ale traficului de ființe umane. Majoritatea o constituie femeile, deși nu este exclus să fie traficați și bărbații. În Republica Moldova, în ultimii ani s-au făcut pași concreți în vederea prevenirii, combaterii și sancționării traficului de ființe umane. Astfel, a fost creat Comitetul Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane, au fost organizate centre de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane, a fost aprobată Strategia Sistemului național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, precum și Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei Sistemului național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane.

În esență conceptul de trafic nu este unul nou, pentru prima dată acesta fiind utilizat în secolul XVI, în calitate de sinonim pentru comerț. Astfel, acest termen nu avea conotații negative. Totuși, către sec. XVII traficul a început a fi asociat cu vânzarea ilicită și/sau neloială a mărfurilor. Deși, la începuturi, prin trafic se înțe-

legea, în mare parte, vânzarea de droguri și arme, către sec. XIX această noțiune mai includea și comerțul cu ființe umane tratate ca bunuri și vândute în sclavie. Acest comerț „tradițional” cu sclavi a fost scos în afara legii spre finele sec. XIX. La începutul sec. XX, termenul de trafic se referea, de obicei, la „comerțul de sclavi albi”, care reprezenta circulația peste frontierele internaționale a femeilor și copiilor în scopul practicării prostituției. Doar spre finele anilor '90 traficul a fost asociat cu prostituția și exploatarea sexuală a femeilor și copiilor.

Odată cu adoptarea Protocolului pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, adițional Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (Protocolul de la Palermo, 2000), în domeniul traficului au fost inserate două inovații. În primul rând, a fost adoptată o definiție internațională comprehensivă a traficului de ființe umane. În al doilea rând, și mult mai important, definiția oferită de Protocol este una destul de extinsă privind domeniul de aplicare și inserează munca forțată ca unul dintre scopurile traficului, pe lângă scopul exploatării sexuale. În timp ce Protocolul enunță câteva distincții certe între traficul în scopul exploatării sexuale și traficul în scopul exploatării muncii și a serviciilor (precum și practicile referitoare la sclavie sau similare sclaviei și servituții), trebuie de ținut cont că exploatarea sexuală nu reprezintă muncă forțată. În general, traficul, la moment, se referă la circulația persoanelor, de multe ori ilegală, peste hotare sau pe teritoriul aceluiași stat, fenomen tratat ca o activitate comercială care finisează cu exploatarea prin muncă sau sexuală ¹.

Astfel, în conformitate cu art.3 al Protocolului pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, adițional Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate (Protocolul de la Palermo, 2000), traficul de persoane reprezintă recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea sau primirea de persoane, prin amenințare de recurgere sau prin recurgere la forță ori la alte forme de constrângere, prin răpire, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate sau de o situație de vulnerabilitate ori prin oferta sau acceptarea de plăți ori avantaje pentru a obține consimțământul unei persoane având autoritate asupra alteia în scopul exploatării. Exploatarea conține, cel puțin, exploatarea unei alte persoane prin prostituarea acesteia sau alte forme de exploatare sexuală, munca sau serviciile forțate, sclavia sau practicile analoage sclaviei, folosirea sau prelevarea de organe.

În acest sens, o definiție a noțiunii de trafic de ființe umane este propusată și de art. 165 din Codul Penal, conform căruia: *Traficul de ființe umane* — semnifică recrutarea, transportarea, transferul, adăpostirea sau primirea unei persoane adulte, cu sau fără consimțământul acesteia, în scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, al exploatării prin muncă sau servicii forțate, al practicării cerșetoriei, al însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale, al folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, al exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, al folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, al

1 Mihaela Vidaico, Igor Dolea. Combaterea traficului de ființe umane. Chișinău 2009, p. 8

prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și al folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere, săvârșită prin: a) aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței; b) răpire; c) sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor; d) ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii; e) amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice; f) înșelăciune; g) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare ori primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane.

Având în vedere că cei mai vulnerabili în privința fenomenului analizat se dovedesc a fi persoanele de vârstă reproductivă, astfel, fiind pusă în pericol securitatea demografică a Republicii Moldova, s-a impus necesitatea aplicării mijloacelor de maximă eficiență în vederea contracarării proliferării fenomenului traficului de ființe umane. Tocmai în acest scop fiind adoptat art. 165 din Codul Penal RM.

La fel, în acest sens a fost creat și Centrul pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane, iar în cadrul Judecătoriilor au fost create complete specializate care examinează infracțiuni privind traficul de ființe umane și infracțiuni conexe.

Fapta prevăzută de art. 165 din Codul Penal face parte din categoria *infracțiunilor contra libertății, cinstei și demnității persoanei* și reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, fiind *fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție, care vatămă — în mod exclusiv sau în principal — relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei*.

Concluzia care se desprinde este că, *de iure*, relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei sunt cele care constituie obiectul juridic generic al infracțiunii specificate la art. 165 CP RM. *De facto*, obiectul juridic generic al acestei infracțiuni îl formează relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei.

După opinia lui Sergiu Brînză și Vitalie Stati — libertatea persoanei presupune absența oricărei forme de coerciție exercitate împotriva unei persoane. Absența coerciției nu înseamnă absența obstacolelor fizice, sociale sau de oricare altă natură, ci absența acelor constrângeri prin care o persoană este obligată să se supună voinței altei persoane. Conținutul libertății persoanei îl reprezintă conduita persoanei, pe care aceasta și-o alege conștient. Libertatea persoanei încetează a mai fi doar auto-stăpânire și devine o forță propulsatoare. În acest plan, voința apare ca o putere a unui început absolut, ca o cauză primară capabilă să arbitreze și să efectueze, prin virtuțile sale extrinseci, orice alegere între solicitări diferite sau contrare. Cu alte cuvinte, libertatea persoanei exprimă voința conștientizată a persoanei și se referă la latura creativă și constructivă a persoanei. În această ipoteză, voința presupune că persoana se contrapune unor circumstanțe obiective și străine existenței sale. Datorită manifestării libere a voinței, aceste circumstanțe sunt percepute, interpretate și transformate în imbolduri de activitate a persoanei².

2 Sergiu Brînză, Vitalie Stati, Drept Penal. Partea Specială. Volumul I, Chișinău 2011, p. 318

În această ordine de idei, este necesar a menționa că filosoful britanic I. Berlin deosebește „libertatea de ...” și „libertatea pentru ...”, adică libertatea negativă și libertatea pozitivă. Când se referă la primul tip al libertății, dânsul menționează că „persoana este liberă în acea măsură în care nimeni altul — o altă persoană sau un grup de persoane — nu i se opun activității pe care o desfășoară. Dacă alții nu-i permit să realizeze ceea ce în alte condiții ar fi putut să realizeze, rezultă că este ne-liberă anume în această măsură. Dacă însă din cauza faptelor altor persoane această sferă se restrânge, dincolo de o anumită limită, persoana se va afla sub imperiul unei constrângeri sau chiar aserviri”.³ Așadar, în opinia lui I. Berlin, lipsa de libertate este condiționată de faptele altor persoane care împiedică, direct sau indirect, transpunerea în realitate a imboldurilor care dirijează persoana. Respectiv, cu cât mai largă este sfera lipsei de ingerință, cu atât mai largă este libertatea.

Caracterizând cel de-al doilea tip al libertății — libertatea pozitivă — I. Berlin susține: „Semnificația pozitivă a libertății presupune năzuința persoanei de a fi stăpânul propriului destin. Persoana dorește ca viața ei și deciziile pe care le ia să depindă numai de ea, nu de acțiunea unor factori externi. Persoana nu dorește să fie un instrument al manifestării de voință a altora, ea dorește să depindă doar de propria voință. Să fie nu obiect, dar subiect, să fie dirijată de propriile motive și scopuri, nu de imbolduri extrinseci”. În alți termeni, persoana se percepe liberă în acea măsură în care se vede în calitate de persoană volitivă și activă, purtând răspundere pentru propria alegere⁴.

În continuare, analizând componența de infracțiune prevăzută de art. 165 din Codul Penal, se reține că, obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.165 CP RM are un caracter complex: obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei; obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la oricare din următoarele valori sociale: integritatea corporală, viața, integritatea fizică sau psihică, inviolabilitatea și libertatea sexuală, libertatea psihică ori libertatea fizică a persoanei; posesia asupra documentelor persoanei; libertatea manifestării de voință; probitate; exercitarea corectă a funcției în cadrul unei autorități publice; exercitarea corectă a controlului asupra unei persoane aflate sub autoritatea altcuiva; exercitarea corectă a funcțiilor autorității publice, a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Iar în cazul faptei prevăzute la art. 165 alin. (2) lit. f) din Codul Penal al RM, obiectul juridic special are un caracter complex: obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei; obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea persoanei.

Victimă a infracțiunii prevăzute la art.165 CP RM poate fi numai persoana care, în momentul comiterii faptei, a atins vârsta de 18 ani. Prin aceasta, infracțiunea dată se deosebește de fapta de trafic de copii, incriminată la art.206 CP RM.

3 Н.Верлин. Две концепции свободы. În: Современный либерализм. Москва: Дом интеллектуальной книги, Прогресс-Традиция, 1998, p. 19-20.

4 Sergiu Brînza, Vitalie Stati, Drept Penal. Partea Specială. Volumul I, Chișinău 2011, p. 319

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la art.165 CP RM se exprimă în fapta prejudiciabilă care cuprinde următoarele două acțiuni cu caracter alternativ: 1) acțiunea principală și 2) acțiunea sau inacțiunea adiacentă.

Acțiunea principală din cadrul infracțiunii specificate la art.165 CP RM se exprimă în oricare din următoarele modalități: 1) recrutarea victimei; 2) transportarea victimei; 3) transferul victimei; 4) adăpostirea victimei; 5) primirea victimei.

Acțiunea principală, sub oricare din modalitățile specificate mai sus, trebuie să fie însoțită de acțiunea sau inacțiunea adiacentă, în oricare din modalitățile sale.

Acțiunea sau inacțiunea adiacentă din cadrul infracțiunii prevăzute la art. 165 din Codul Penal al RM, își găsește exprimarea în următoarele modalități: 1) aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării violenței; 2) răpire; 3) sustragerea, tănuirea, degradarea sau distrugerea documentelor; 4) ținerea în servitute, în scopul întoarcerii unei datorii; 5) amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei victimei sau altor persoane fizice sau juridice; 6) înșelăciune; 7) abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere, dare ori primire a unor plăți sau beneficii pentru a obține consimțământul unei persoane care deține controlul asupra altei persoane; 8) cu aplicarea violenței periculoase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei; 9) folosirea torturii, a tratamentelor inumane sau degradante; 10) violul; 11) folosirea dependenței fizice; 12) folosirea armei.

Infracțiunea prevăzută la art. 165 CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul obținerii controlului asupra facultății victimei de a se deplasa nestingherit.

Latura subiectivă a infracțiunii specificate la art.165 CP RM se caracterizează, în primul rând, prin vinovăție sub formă de intenție directă. Motivele infracțiunii în cauză pot fi următoarele: interesul material; răzbunare; gelozie; invidie; ură; năzuința de a facilita săvârșirea unei alte infracțiuni; năzuința de a salva viața unei persoane apropiate; motive cu tentă sexuală; motive de ordin extremist etc. Infracțiunea analizată se realizează în scopul exploatării sexuale comerciale sau necomerciale, al exploatării prin muncă sau servicii forțate, al practicării cerșetoriei, al însușirii ajutoarelor, indemnizațiilor sau prestațiilor sociale, al folosirii ilegale în testări sau experimente medicale ori științifice, al exploatării în sclavie sau în condiții similare sclaviei, al folosirii în conflicte armate ori în activități criminale, al prelevării organelor, țesuturilor și/sau celulelor umane, precum și al folosirii femeii în calitate de mamă-surogat ori în scop de reproducere.

Subiectul infracțiunii specificate la art.165 CP RM este: 1) persoana fizică responsabilă care, la momentul săvârșirii faptei, a atins vârsta de 16 ani; 2) persoana juridică (cu excepția autorității publice).

Conform art. 165 alin. (2) lit. e) din Codul Penal, subiectul infracțiunii trebuie să aibă și calitatea de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional.

Conform art. 123 din Codul Penal prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Prin persoană publică se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Prin persoană cu funcție de demnitate publică se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege; persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale.

Conform art. 123/1 din Codul Penal prin persoană publică străină se înțelege: orice persoană, numită sau aleasă, care deține un mandat legislativ, executiv, administrativ sau judiciar al unui stat străin; persoana care exercită o funcție publică pentru un stat străin, inclusiv pentru un organ public sau o întreprindere publică străină; persoana care exercită funcția de jurat în cadrul sistemului judiciar al unui stat străin.

Prin funcționar internațional se înțelege: funcționarul unei organizații publice internaționale ori supranaționale sau orice persoană autorizată de o astfel de organizație să acționeze în numele ei; membrul unei adunări parlamentare a unei organizații internaționale ori supranaționale; orice persoană care exercită funcții judiciare în cadrul unei curți internaționale, inclusiv persoana cu atribuții de grefă.

În continuare vom aborda unele elemente de statistică asupra fenomenului analizat, astfel, numărul victimelor traficului de ființe umane este unul variabil de la an la an. Anual, numărul victimelor la nivel național este stabilit de către Centrul pentru combaterea traficului de ființe umane.

Conform informației prezentate de Centrul pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane la nivel național se evidențiază o creștere considerabilă a victimelor **bărbați** a traficului de ființe umane care sunt preponderent exploatați în scop de muncă.

Astfel, principala formă de exploatare a victimelor adulte este exploatare în scop de **muncă**, dintre care: 80 % — bărbați și 20% — femei.

Exploatarea victimelor în scop **sexual** înregistrează o scădere semnificativă dintre care: 100 % — femei.

Cerșitul rămâne a fi o formă de exploatare constantă în care sunt implicați: 77% — femei și 23% — bărbați.

Totodată în ultima perioadă de timp dintre formele noi de exploatare se evidențiază: utilizarea femeii în calitate de mamă surrogat și prelevare de organe, țesuturi sau celule umane.

Traficul intern constituie: **20%**. Traficul extern: **80%** și anume: Zona UE: 51,5%, Statele CSI (F. Rusă): 18,7%, Orientul apropiat: 7,2%.

Cu referire la pedepsele aplicate pentru comiterea infracțiunilor prevăzute de art.165 din Codul penal s-a constatat că inculpaților condamnați la pedeapsa închisorii termenul privării de libertate a fost stabilit de la 3 ani și 4 luni până la 20 ani.

În continuare, în concluzie putem evidenția faptul că, chiar dacă în ultimii ani în Republica Moldova, s-au făcut pași concreți în vederea prevenirii, combaterii și sancționării traficului de ființe umane, considerăm că suplimentar urmează să aibă loc amplificarea investigațiilor în vederea contracarării activității grupurilor criminale transnaționale specializate în trafic de ființe umane, investigarea viguroasă, urmărirea penală și condamnarea traficantilor, care să includă și implicarea oficialilor în astfel de cazuri, intensificarea cooperării internaționale cu reprezentanții organelor de drept din țările de tranzit și cele de destinație, în special în vederea creării și funcționării Echipelor comune de investigație.